

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 4.

У НОВОМ САДУ, 26. ЈАНУАРА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

СТАРИ ДВОРИ.

Тихо пада рујно вече, за гору се сунце скрива,
Магла слеће у дубраве, нигде чути гласа жива.

Само ветрић благи леће са далеких тавних гора
И сањиво љуља цвеће градинама сјајних двора.

Али на што убав цветак, где суморни покој влада,
Где умиру људски гласи у пучини тајних јада?

Јер кад бледи сутон пане, стоји тамо једна жена
Распуштене, вране косе, у црнину увијена.

Већ три ноћи нема санка, већ три ноћи жељно чека,
Хоће ли јој гласи доћи са бојишта, из далека.

Па јој слутња душу кида, она сузним оком гледа,
Где се светлост дневна губи и пламено сунце седа.

Ал када се поље прели нежним сјајем луне бледе,
Савлада је санак благи и уморне очи сведе.

Па у санку виде поље и над пољем небо плаво
И румено, сиње море узбургано и криво.

А пучином коњиц плива и јуначка мртва глава,
Поломљена копча бојна, бледа лица и крвава.

И познато виде лице међ жртвама бурног дана,
Крв румену где се пупи из дубоких, љутих рана.

Ветрић лаки русе косе по бледом му челу вије
А у грудих мушко срце полако и тихо бије.

Виде око где се гаси, у даљину како блуди,
Дубок уздах где се изви из рањених, ломних груди.

Да ли молитва беше оно анђелима, Богу, рају,
Или поздрав жени бледој, изгубљеном завичају?

Ко ће знати?... Минуло је много дана од то доба,
Рушили се стари двори, низао се гроб до гроба.

Где је живот некад буј'о, израсла је дивља трава,
Што могиле старе крије и прошлост нам затрпава.

Но, кад пане поноћ тавна, виђали су тамо људи
Мрачну сенку где се јавља, урвинама како блуди.

Често стане поврх гроба и ту горке сузе лије
Па се дуго Богу моли и опет се у ноћ скриве....

Ленскић.

ТИ, БОЖЕ, НЕ СПАВАШ!

Приповетка Панте Поповића.

(Свршетак).

IV.

Отац момков бегео је правце дому сво-
ме. Кола су лупала да ти уши за-
глухну, а из те луне чуо се тужан
глас: немој ме, отац, убити! Ошинуо је
коње да боље трче, хтео је да од тог гласа
побегне, али што су боље коњи трчали, то
је све већма тај глас викао: немој ме, отац,
убити!

Онда је сам себи рекао: „А што ја
бежим?“

Зауставио је коње и ишао лагано, али
онда му је опет лагано син сав крвав при-
шао и лагано запитао га: „Отац, што си
ме убио?“

Он је по том опет ошинуо коње и ју-
рио колико су ови могли, па их је опет
на један пут зауставио и рекао: „А што
ја бежим? Па куд бежим? Што се кући
журим, шта ћу тамо? Тамо ће ме наћи.
Да бежим на другу страну? Од свог дела
не побегох. А што ја то, јада, учиних?
Шта ми је дете криво? Не ће да узме
коју ја хоћу, па нек узме, коју он хоће,
он ће с њоме живети. А јесам ли баш ја
хтео да он другу узме? Та, мађија му је
то хтела. Да, да, мађија, мађија, та та ме
је куга на зло и навела, она ме је с дете-
том омразила. Еј мој сине, еј несрећно
дете моје!

У том је и кући стигао.

Жена га је на кашњи дочекала, а кад
је видела, да сам долази, љутито је запи-
тала:

— Шта је?

— Свршено је.

— Венчао се?

— Убио сам га.

— Па то је и заслужио.

— А шта сам ја заслужио? Вешала,
је ли?

— Па шта ти ја могу? Ко ти је крив?

— Ко ми је крив? Стани, сад ћеш
видети, ко је.

Скочи с кола, па ухвати жену, обори
је на земљу па је стане чизмама газити,
да је стењала као под сувачиним каменом,

и би је премлатио, да се свет на вику и
псовку не искупи и оте је из руку по-
беснела оца.

— Баците је на сокак и пека ми никад
више пред очи не изађе. Опцинила ме је
вештица. Доказала ми је, да он није мој
син, укаљала је ону честиту душу у гробу,
али бадава сви њени докази, кад ми срце
друкчије казује. Оно ми каже, да је он
мој син. И ја — ја — ја сам убио своје
рођено дете. О Боже, уби ме громом из
ведра неба. Но не, немој, нисам достојан
да ме твој гром убије, сам ћу се својом
руком убити, сад ћу, одмах ћу се убити!“

Извади нож па га потеже себи у прси,
по у тај мах онази крв синовљу на себи.

„Не, не смем мешати невину с поганом
крвљу, — обесићу се; али ни ужета ни-
сам заслужио, што да уже каљам? Сам ћу
се својом руком удавити.“

И ухвати сам себе за гушу по људи
му не дадоше да се угуши.

— Не дајте — имате право. Не треба
још. Сад још не треба. Брже сазовите сву
родбину моју. Нека се свако у црно обу-
че, ево, на, идите купите црне чохе, по-
крите на све коње у колих црне абајлије,
доведите банду ватрогасну. Србин не прати
мртваца бандом, али кад му не свираху за
сватови, нек му свирају за сандуком. Сви-
рала им сва у црно завите. Сви се опрните,
а мене оставите какав сам, та ја сам црн,
црњи не могу бити.

Учинише као што је наредио. Искупи-
ше се шестора кола родбине и одоше црни
сватови. Свет се слегао да види чудо не
виђено. Кроз два су места пролазили. Стоје
људи на сокаку па се крете, не виде мр-
тваца а сировод мртвачки. Љубоштитљиве
жене натераше нестрпељиву децу да коње
појашу па да трче за коли и питају шта
је. Стигоше их далеко од села, у које су
пошли, па их зауставише.

— Добро је, што сте нас стигли! вели
им уплакан отац; у газдачких сватових
треба да има и коњаника, а ја сам газда,
жалосна ми газдашага мога, коме ћу га

ставити тужан?! Ево овога црнога покрона, тамо ћу купити други, па покрите абајлије коњаницима, то нек им остане за помен, кад су мртвацу у сватове ишли.

Покројише им абајлије и одлетеше сви — село.

Пред сеоском црквом се зауставише. А портанских вратих стоји свештеник, види кола и друштво па не зна шта ће и мисли.

— Где је мој син? шта отац а дршће то пламен у свеће кад догорева.

— Доцкан питањ, одбуде, за сина.

— Је ли већ сахрањен?

— Није.

— Да шта је?

— Ништа.

— Опростите, смилујте се, оче, на несрећу моју, где је дете моје?

— Где је момак? Уз девојку.

— Шта наопако, и она је умрла? Је ли сахрањени?

— Не — венчани су.

— Венчани! Бог из вас проговорио, че! О велик ли си, о благ ли си, Боже аваоте! Па где су сватови?

Отишли су другим путем као оно крајеве божићни, да се с тобом не сукобе. Обри отац небесни сачувао је сина од тог оца земаљског. Нешто си га мало подем окрзнуо, он је од страха а не од дарца твога пао.

— Седај на кола, анђелу божји, који и таке лепе казујеш гласе па хајде с нама да благословиш и измиру неваљалог ца са честитим сином. Хајде, свега ћу те у свилу обући, а светој цркви твојој поклониху златне венце, да од сад са златом венчаваш злато једно за друго.

Пристанем. Седнем на свекрова кола па се пожуримо за сватови, по стигнемо их тек близу салана девојачког. Поплашили се да није то потера за њима и бегали су што су боље могли, и тек кад су видели свештеника, који је устао био у колих и махао им да стану, зауставили су се.

Што се тада десило, то се само могло видети а ни казати ни описати. Отац од радости скаче као изван себе, па љуби сина, љуби снаху, љуби пријатеља, љуби кума и старог свата, љуби гајдаша и гајде,

љуби коње и кола сватовска. Свештеник је измиру благословио а Бог је све опростио.

— Сада ћемо сви ђувегијиној кући! повиче свекар; сви, колико нас има, не на салаш него у варош, нек нас варош види, има шта и видети. Једна кола нека одмах иду по прију и сву чељад пријатељеву. Сви треба заједно да се радујемо и веселимо.

— Немој, пријатељу, не могу ни ја а не ће ни моји, није обичај у нас да девојчина родбина иде јој у сватове, рече отац девојчин.

— Јесте да није обичај да отац иде у кћерине сватове, али зар је ово што обично? додао је свекар и отац девојчин није имао куда.

Енђебуле запеваше сватовца а ватрогасци засвираше весео марш. Све је весело па и коњи од радости скачу у пропнице.

— Црнило не скидајте, повиче свекар. Таких чудних сватова још није било па тако чудно нека и изгледају.

Стигли су брзо у варош и кроз сву су се пропратили. Нека сви виде и приповедају, какви су били сватови у сина Лале Борђошког.

Кад су сватови стигли момковој кући, свекар је скинуо снаху с кола кумовских, узео је у наручја па пропео по читавој широкој авлији својој и рекао јој:

— Ево, снахо, ево, ћерко, погледај свуда по авлији, све што ту видиш, све је то твоје, само ћеш ти у томе домаћина бити, па и салаш је твој и све је твоје па нека се она моја искида, другу не ћу у кућу доводити. Не ћете ви, децо, никад више маћије имати!

По томе се развело широко коло. У коло се ухватио и отац момков и отац девојачки, један до другога, као некада кад су момци били, а међу њима играла је мати девојачка.

— Еј сада да је ту и мати момачка, да се до пријатеља ухвати! уздахнуо је свекар, а горка суза скотрчала му се низ зажарене образе.

И свештеник је ушао у коло, кад је видео пријатеље једног до другога и кад је видео како игра у безог обучена

млада уз момкову сестру у црнини, ре-
као је:

— Како је близу једно до другога
мржња и љубав, како је близу радост код
жалости. Ко је као Бог, ко је још кадар

тако удесити? Ко мора да спава, тај то
заиста није кадар. Па, кад ти, добри Боже,
никад не спаваш, старај се, молим ти се,
и у дану и у ноћи, за мене и за све, који
сваком добра желе!

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРERAДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

IV.

После неколико дана живљења у Мали-
новци већ се није могао Рајски отети
утисцима, које је чинила на њега природа,
што га окружаваше, људи, њихови разго-
вори и на послетку цео склад и начин тога
живота. На сваком кораку осећао се у несугла-
сности са оним, што га окружаваше, али за сад
му та несугласност још не беше на терет него
се снисходљиво смешећи се подавао тишини и про-
стоти тога живота, као што се, лежући спавати,
подавао деспотизму своје бабушке и тонуо у
меке дуње и јастуке.

У опште могао је лено да сноси тај живот:
овде нико не показиваше жеље, да хоће, да се
покаже нечим другим, бољим, вишим, паметнијим,
нараветвенијим; а међу тим у ствари баш то
беше на њима више, боље и нараветвеније, него
што се чинило, а мало да не и паметније. Татјана
Марковна беше, као и свагда, радена, волела је
да заповеда, наређује, ради. Она је исто тако,
као и пре, игнорovala живот ван своје куће, свога
врта, имања и на послетку ван вароши. Ту је за
њу крај света. Она говори језиком традицијѝ,
сина као из рукава пословице, сентенције ста-
ринске мудрости, препире се ради њих са Рај-
ским. Цео спољашњи вид живота иде код ње по
неким утврђеним правилима. Но кад је Рајски
проучио пажљивије, увидео је, да је у таким
случајевима, који се нису дали свести на готова
правила, ненадно избила код Татјане Марковне
њена сопствена снага и онда би поступаала по
рођеној увиђавности. Кроз застарелу и врло про-
блематичну традиционалну мудроет избила би
жива струја здрава и практична смисла, сопстве-
них идеја, погледа и појмова. Само што би у том
случају, где је морала да метне на коцку своју

рођену снагу, осећала неку малу бојазан и тру-
дила се да свој рад поткрене каквим било при-
мером из прошлости.

Из свога искуства и посматрања извела је
паметан закључак, да је сваком појединцу у жи-
воту дат одређен пут, по којем може и мора
достигћи неки положај или корист, и да је сваком
дата могућност, да постане — релативно — зна-
тан и богат. Ко пропусти време и згодан тре-
нутак, пренебрегао је средства, дата му судби-
ном, те има само себе да криви.

Рајски се зачудио, кад је видео да се ње-
гова бабушка исто тако лепо слаже са новим
идејама, као и са старим, и да удешава тако
лепо свој живот, да је сваки дан сличан цвету,
од кога она за сутра очекује плод.

Са бабушке пређе очима на Марту и гле-
даше је са нежношћу.

„Па шта?“ размисљаше. „Кад бих поверо-
вао у бабушкину судбину: овде се свачем верује,
— па да савијем главу под јарам овога скромнога
живота и постанем јунак тиха романа? Судбина
ће послати и мени мој део, напредак, срећу. Да
ли да се женим?...

— Мартице, рече јој једнога дана, хајде са
мном у шетњу, да ми покажеш твоју и Вјерину
собу. Ја их још нисам видео.

Ништа јој не би могло бити милије од тога.
Весело потрча напред, отварајући му врата, по-
казујући му сваку ситницу, ћеретајући, скачући
и певајући.

— А сад хајде да видимо Вјерину собу!
рече Рајски.

Рајски беше већ насликао у мислима ту собу,
али сасма друкчије него што је Мартина.

Радознало прекорачи праг, погледа по соби
и — превари се у очекивању; у соби не беше

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ничега осим кревета са завесом, танким цицаним покривачем и јастуком, за тим диван, пред којим стојаше округлао сто, још један сто за писање поред прозора, једно омање старинско огледало и орман за хаљине. То беше све. Не беше ту ни слика, ни књига, нити икаквих ситница, по којима можеш упознати укусе и наклоности господарице.

— Па где су њезине ствари? упита Рајски.

— Она нема ничега.

— Како ничега? Да где јој је дивит, пера, папири?...

— То је све у столу — а кључ је у ње.

Рајски приђе прво једном а за тим другом прозору. С прозора се откриваше изглед на поља и село е једне, а на понор и нови дворач е друге стране.

— Хајдемоте, браца, одавде: овде је као у пустињи; ја не знам, како се не боји сама овде; ја бих умрла од страха... А онда, она и не воли, кад јој се долази у собу.

Враћајући се из старе куће ударише преко другог дворишта, где беху станови за домаћу чељад. На једаред зачуше запомагање и опазнише Марину, где јури преко дворишта. За њом излети из куће колац, очевидно њој намењен, али она вешто измаче те је не погоди. Запомагаше из свега грла. Коса јој беше рапчериупана, а у руци је држала чешаљ.

— Шта је то? викну на њу Рајски, кад се створила поред њих.

— Јао, господине! рече плачући и показаврата, одкуд је истрчала. Јао! госпођице! тако се не може живети!

На један пут, угледавши, како на њу вире лица слугу и слушкиња из кухиње, насмеја се кроз сузе и показа ред белих, светлих зуба, а за тим опет брзо замену смех плачевним изразом лица.

— Идем да кажем госпођи: он ће ме убити! повика и отрчи у кућу.

— Шта значи то? зашта Рајски служинчад. Јегор искози само зубе, а и у неких жена беше смех на лицу, остали само спустили главе на ћуте. Из куће се чуло јадиковање Маринино, непрекидано укорима Татјане Марковне.

Рајски уђе к њима у собу.

— Ето ти, види, како ју је њен муж уде-сно! обрати се бабушка к Рајском. А заслужила је неваљалица, заслужила је.

— За бадава, госпођо, за бадава! Не знам ни сама, шта је увртно себи у главу, нас про-

клети! Била сам у шикари, да наломим ситних дрва, тамо сам се нашла са грофовским бацтованом, који се понудио, да ми помогне, а Савељ већ мисли, да је ту било...

— Лажеш, неваљалице! рече Берешкова, није те за бадава напао, имао је за цело узрока.

— Да Бог да сканала одмах на овом...

— Немој ми се клети! Прошле недеље си се искала да идиш на вечерње, а видели су те у селу са фелчером.

— Нисам ја то била, госпођо, да бог да не доживила сутрашњег дана!...

— Јаков те је видео, а он не лаже никад!

— Нисам ја била, госпођо, то. Мора да је ђаво узео на се мој лик...

— Одлази ми с очију! Пошљите по Савелију! заврши Татјана.

Савељ уђе са спуштеним очима и застаде непомичан у једном углу.

— Кад ћеш се ти један пут опаметити, Савељу? поче га Татјана саветовати. — Несрећа је за час ту! Једнога дана ћеш је незгодно дохватити, па ће остати мртва. А корнети ти не ће бити никакве!

— Цето нек несећи и скана! мрачно проговори Савељ, гледајући у земљу. Чело му се намрштило, а образи побледели.

— Добро, ради шта хоћеш, али ја те не ћу држати, не ћу да ми се у кући догоди криминалан преступ. Зар ти писам доста говорила, да је не узимаш? Ал ти све о својој глави — па сад ето ти!

— Та оно јест, да је тако... рече он тихо, погињући главу.

— Ово нека је последњи пут! рече Татјана. Ако се још који пут догоди, ја ћу је послати у Новоселово.

— Па шта да радим с њом? занита тихо Савељ.

— А шта имаш од тога, што је бијеш? Буде ли од тога наметнија?

— Та, оно је све једно... али онда се боји...

— Сад можеш ћи; тога да ми више не буде, јеси л' чуо?

Староста полагаоно подиже очи на госпођу, онда на Рајског и окренувши се изиђе; замисљен пређе преко дворишта, отвори врата и уђе постранце у своју собу.

Овај призор подстакну у Рајском мисао, да напише драму из народног живота. Да ту ствар размисли и створи себи слике појединих карак-

тера, пође према понору у шетњу. Тако у мигу нађе се на један пут и не знајући пред Леонтијевом кућом.

Опазивши кроз прозоре светлост упути се према вратима, кад из непада виде, где неко прелази са сокака преко тарабе у врт. Он пречека у сени, да тај непознати прескочи.

Колебао се не знајући шта да ради, јер не знађаше да ли је то лопов или какав обожавалац Леонтијеве жене. Промисли се мало па ипак одлучи, да треба да пође за непознатим и прескочи, као и онај први, преко ограда.

Онај се поткрадао к прозорима; Рајски је ишао за њим па застаде неколико корака иза њега. Непознати се усине до прозора Леонтијева и на једаред поче, штогод је јаче могао, добовати по етаклу.

— То није лопов, него ће по свој прилици бити Марк! помисли Рајски.

— Еј филозофе! отварај! Чујеш ли ти, Платоне? говорио је глас с поља. — Отварај брже!

— Обиђи на степенице! одазва се потмуло глас Козлова.

— А што да идем онуда, да пробудим вашке? Отвори само.

— Добро, добро, причекај само; што ти је напает! говораше Козлов отварајући прозор.

Марк, јер у истину беше он то, скочи у собу.

— А ко је то, што се за тобом пентра? Кога си довео? питаше Козлов одступајући од прозора.

— Никога. Теби се само чини да видиш некога... Ал где, заиста улази неко.

— Борне! Зар и ти? рече изненађен Леонтије. — Од куд се вас двојица тако састадоште?

Марк само погледа Рајскога и окрену се онда к Леонтију.

— Дај ми брзо друге чакшире. Имаш ли вина?

— Шта је то с тобом, одакле долазиш? запита Леонтије упремаћен кад је опазио, да је Марк скоро до појаса пекаљан блатом, цинеле и чакшире беху кроз мокре.

— Дај само брже, што ништем, немој ми

ту ваздан приповедати! одазва се нестриљиво Марк.

— Вина нема, био је Шарл код нас на ручку, па смо све попили, али чини ми се да има ракије.

— Где стоје твоје хаљине?

— Жена ми спава, а ја не знам, где су; требало би питати слушкињу...

— Ништа, ништа! ја ћу већ и сам наћи.

Он узме свећу и оде у другу собу.

— Ето — сад видиш, какав је, рече Леонтије Рајском.

После десет минута врати се Марк са чакширама у руци.

— Где си се тако исквасио? запита га Козлов.

— Прелазно сам преко Волге са рибарем на чамцу, па кад смо се приближили ади, оно живиче натера чамац на пруд; морали смо онда сизазити у воду, да га отиснемо.

За тим, не обраћајући никакве пажње на Рајског, пресвуче чакшире и намести се на насловачу тако да је саставио колена са брадом. Рајски га посматраше ћутке.

Марк имађаше од прилике двадесет и седам година, беше јаке грађе и пропорцијонисана тела. Лице му беше бледо, светло-руса коса зачешљана на потиљак, остављаше непокривено испуњено чело. Бркови и брада беху ретки и светлије боје него коса на глави. Отворено, или боље рећи дреко лице беше му испуњено напред. Црте његова лица не са свим правилне и крупне, лице пре мршаво него пуно. Осмех, који му се по гдекад показиваше на лицу, изражавао је час досаду, час подемах а ретко кад задовољство. Поглед његових сивих очију беше смео, изазивајући или још чешће хладан и према свему немаран. Згрчивши се, као што смо видели, очи гледаху на све мирно или хладно, али та мирноћа беше само на површини његовој, онажало се на њему нешто, што опомиње на пса, кад мирно лежи. Шапе метнуо једну поред друге, на шапама мирује спаваћива њушка: чини ти се, са свим је заспао; само једна трепавица увек дршће, а иза ње једва што провири црно око; по чим врата лупну или се покаже странно лице — ти лењиво непружени удови за тренут ока се приберу, цела фигура је пуна ватре, бодрине, лаје, скаче...

(Наставиће се).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПОУКА.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Urbs.

Urbs! — то је Рим, моћна и голема „варош“, коју стари Латини назвали вјечитом; варош, која нам је својим законодавцима, својим трибунима и својим бесједницима даровала језгру данашње цивилизације. Видјети ту славну варош; стајти ногом на оно осветљено земљиште, на ком оставише бесмртна трага стене Брутове и Цезарове; наскрати се оног истог зрака, којим испунише благородне груди Катонове и Грахове; слушати одјек својих властитих корака под оним истим облацима и међ' оним истим стубовима, гдје се некад разлијегаху Цицеронове филипике и Хорацијеве сатире — ето за чим је моја душа од вајкада чезнула! За пјесника и умјетника је Рим отаџбина пострадалих духова, узвишена колијевка врлине и љепоте, варош, која човјека у свакој невољи тјешти, јер је сваку невољу искусила; за побожног је вјерника то света варош, католичка Таба, у којој сједи намјесник Христов; за сваког је изображеног и мисаоног човјека Рим историјска варош, која и дандас људство заноси чаром својих успомена и рјечитошћу својих чиновских рушевина. Нема нигдје под каном небеском такове вароши; нигдје се човјеку живље не призиру слике и сјене упокојених времена; нигдје људској души није подесније (као што се дивно изразује један старински писац) да се у прошлост уживи и постане савременицом споменика, које посматра. Утаман се данашњи Рим упиње, да своје улице и своје зграде са захтјевима новог живота у склад доведе; узалуд италијанска пријестоница настоји да се што већма модернише; путници ће у њој нада све класичну старину тражити, и, ако Бог да, још за дуго налазити. Ма колико новијех улица крчила, ма колико новијех

зграда подизала, она ће остати увијек пријестоницом римскога царства, колијевком италијанског *Ренесанса*; а то у здравље величанствених рушевина и дивнијех споменика, којима је снабђевена.

Па опет путник, који је дошао да римске старине разгледа, мора да разочаран остане, силазећи из вагона на римској станици. Гдје сам ово стигао? пита он сам себе изненађен, гледајући унакрст нове грађевине са свим модерног стила, каквима се већ давно у Бечу, у Петрограду и у Берлину навикао. Да л' је ово Рим, или Париз? А тај га утисак и даље прати, кроза сву пространу „*Via Nazionale*“, догод не стигне на „Млетачки трг“, гдје га истом суморна и уједно грандиозна палата аустроугарског посланства (*Palazzo di Venezia*) на монументални Рим подсјети, којег је ради овдје и дошао. Ну тек на *Корзу*, на чувеном римском *Корзу*, који се у правој линији чак до цијане „*del Popolo*“ развлачи, мимоилази путника та непријатна нововјековна утвара са свим. Овдје он тек осјећа, е је ступио у срце латинског Рима, који ће да му открије тајну старог латинског свијета. Савјетовао бих пријатеље, који овамо дођу, да одмах, како се у гостионицу смјесте, на кола сједну, па се једном у накрст кроз варош провезу, да би у опће терен упознали, као год стратежи, кад се на сукоб спремају. Прије него се човјек ода ситном разгледању, он треба да варош летимце промотри, те јој том приликом двојаки карактер, стари и нови, међу собом упореди. То смо и ми двојица, мој друг и ја, данас учинили, устављајући сваки час кочије, да у градски план завиримо.

Што се големости тиче, нови Рим није ни налик староме, каква нам га описују ректори, историци и пјесници, али је он свакако, својим многобројним чесмама, сво-

дјим обелисцима, црквама, палатама и богатим галеријама, најмонументалнија варош на свијету. Од древног Рима допрло је до нас само неколико рушевина, које се по дивном чуду спасише након толико вијекова и варварскијех провала, након Аларикових и Гензерикових плачкања и пустошења, да о осталом арању већ и не говоримо, као н. пр. о вандализму разних Петрових напљедника, који су најљешне споменике крњили, да њиховом грађом себи и својима станове подижу. Сваком је већ позната гласовита римска пучка изрека: *Quod non fecerunt Barbari, fecerunt Barbarini.*

Чудо је дакле како су те рушевине, и онаке какве су, могле до нас допријети; па опет, без онијех варвара, ко зна бисмо ли и њих данас гледали. Они сурови завојевачи, изагнавши старосједиоце из „вјечнога града“, нагнаше их да другдје своја гнијезда савију; чега ради старинска варош, ма да је добрим дијелом сналише и из темеља разорише, задржа ипак непомућен свој древни облик, којим се од пове вароши одликује. На против, друговдје, гдје се спољашњи преображај, или ти пријелаз на модерност, без скокова, лаганим процесом извршио, нестало је и пошљедњег трага класичној старини, као н. пр. у Напољу, гдје не остаде скоро ништаква важна биљега од старинске вароши и односне грчке просвјете. Другијем ријечима, варвари, изагнавши силом олабавјелу римску орлушину из старог гнијезда, развалише ово пошљедње, али га у исто доба и сачуваше; они разорише наиме један

дио оне цјелине, које би без њих са свијем нестало под акцијом повијех цивилизација. У осталом, од свију цивилизација, колико их се год на земаљској кори узастопце појавило, ни једна није дубље коријена захватила, ни једна се није гордије под небо винула, што ова римска; па није никакво чудо, што јој се циновски трогови јаче зубу времена одупријеше. — И тако у Риму, мој Милане, налазимо с једне стране стару варош на чувених седам бријегова, а с друге стране нову, на Марсовом пољу старијех Римљана; с једне стране палату римскијех Цезара, јавна купатила, тријумфалне капије, форум, колосеум, а с друге стране хришћанске базилике, простране тргове, големе чесме, обелиске, галерије, дивни Ватикан.

Након једне оваке летимичне екскурсије разбуди се човјек у памети читаво море усмена и рефлексија. Сад му тек разумљива постаје она Кинеова* изрека, да се путнику овдје причиња, као да је читаву стопу узрастао. Велика је заиста моћ историје; она ће увијек најбујнијој машти предбачити; у здравље њено, појезија ће вјечно над старинскијем земљама лебдјети. Човјека ништа не притеже к пародима и земљама, што своје прошлости немају; ето са шта ће Италија, Грчка, Мисир и Азија, ти величанствени историјски музеји, увијек новом свијету првенство односити, ма колико се овај бањо својим напретком и својим заиста дивним проналазцима.

* Edgard Quinet.

(Наставиће се).

Марко Цар.

ЕНЕРГИЈА.

(Наставак).

6. Да се запитамо, од чега зависи енергија. Већа, још боље, тежа кугла из пушке већу ће штету начинити. Није тешко појмити, да је енергија већа, што је тело теже или што је тело веће масе. Ако је тело двапут теже, енергија је двапут већа, разуме се, ако је брзина иста; ако је тело трипут теже, и енергија је трипут већа.

Енергија је у правом одношају са тежином или са масом у тела.

Што се брзине у тела тиче, ту такођер видимо на први поглед, да са већом брзином расти енергија али енергија није двапут већа, ако је брзина двапут већа. Тачнијим пенитивањем показано је, да је енергија четир пута већа, ако

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је тело двапут брже, девет пута већа је енергија, ако је тело трипут брже, шеснаест чак пута нарасти енергија, ако брзина четир пута нарасте; у опште се каже: енергија расте са квадратом брзине.

Из свега имамо: енергија се мења са тежином и са квадратом брзине.

Једно тело може се кретати у разним правцима, но енергија ни најмање не зависи од тога правца. Бацили ми тело усправљено а бацили га косо или хоризонтално, но само са истом брзином, енергија је увек иста.

свакога радена човека: више радим, више се морим и на послетку нисам „способан за икакав рад,“ и кад не бих утрошену снагу накрмио, зло бих прошао. Како снага и рад људски није ништа друго него продукат енергије у мишићима, то мишићи слабе, кад човек ради и кад их напреже. Мишићи се море и уморе, па да на ново способни буду за рад, морају се нахранити, храном здравом и једром: мора се утрошена енергија у њима накнадити.

Енергију дакле слаби радња. Што год је терет у сахата ниже, неспособнији је за посао;

Вл. М. Јовановић.

Рекосмо, од чега зависи енергија но требало би ју и математички одредити. Да би ово учинили, морамо знати, шта је животна снага. Под животном снагом разумемо у физици број, који добијемо, кад помножимо масу тела каквога квадратом брзине, са којом се тело креће. Половина животне снаге јесте кинетична енергија. И математичан израз одговара потпуно ономе, што мало час рекосмо, од чега зависи енергија.

7. По што је енергија моћ и способност тела да рад какав изврши, то енергије, кад у рад прелази, мора нестајати. Што више имамо радње, мања је енергија. Ово је са свим као и код

затворена пара слаби, напон јој је мањи, чим почне терати машину и кад се не би напон допуњавао, пара би престала делати. Кад је барут једанпут потпалио, онда нестаје у њему сваке енергије, али пређе на друго тело, на куглу, која са свим престаје утицати, ако се забоду у какво тело.

Кад дакле тело ради, губи енергију и губитак је у енергији свагда толики, колика је радња, коју изведе снага кинетичном енергијом својом. Ако се дакле какво тело, које се кретало и тиме кинетичну енергију имало, престане даље кретати, то му је и кинетична енергија престала и сва је прешла у радњу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кинетична енергија и радња у толико се једна другога држи, што са слабењем енергије расти радња а са растењем енергије слаби радња; међу тим из радње постаје енергија и све више имамо енергије, што је радња слабија.

Видимо дакле, да енергија може прелазити са тела на тело или са тела на више тела, Ђу-прија, која енергију преноси, јесте у радњи појединих тела. Потпуно обрнуто може се енергије добити у неком телу, из радње више других тела. У опште стоји дакле, да нам се енергија може јављати у сваковрсним приликама, а да из једне лако прелази у другу, видесмо већ. Но додати нам је, да људи нису кадри толику енергију показати ни извести, да из некога тела извуку сву његову енергију било кинетичну било потенцијалну, јер ако немамо видљиве енергије, имадемо ју невидљиву.

8. Посмотрићемо сада, како стоји једна енергија са другом. О овоме нам даје рачуна пример, који већ наведосмо: шеталица и њено периодично кретање и мењање енергије. Но пре него искажемо правило, које је од велике важности, узећемо још пример два, јер ће нам тако правило много јасније и оправданије бити.

Читаоцима ће бити зацело познато, да се лако добије електрицитет, кад се тарџ парче печатнога воска о сукио. Ово трење изводи неку радњу и том радњом добијамо електрицитет, који није ништа друго него потенцијална енергија и дамо ли електрицитету прилике, он ће развити енергију и радњу извести. Не треба нам ништа друго урадити, већ натрвени восак примаћи ситним артијцама или перју, па ће се одмах јавити кретање код ових ситних тела. Овде је прави ред у кинетичној и потенцијалној енергији, за тим у потенцијалној и кинетичној. И овде имамо оно, да кинетична енергија расти, кад потенцијална онада, као год и код шеталице, јер у онај мах, кад артијца има највећу потенцијалну енергију, а то је кад се држи за восак, нема никакве кинетичне енергије. Чим пак почне артијца са воска падати, почне расти кинетична енергија а потенцијална онада. Једна енергија ствара другу или колико у једној губимо, толико у другој добијамо.

Да би боље још увидели, у каквој су вези обе енергије, ево и опет примера са барутом и куглом у пуници. Барут је потенцијално енергичан, кад га потпаљемо, један део те енергије пређе на куглу и ова је кинетично енергична.

Узмимо да је кугла избачена усправљено, она ће донекле ићи, али све спорије, што свакојако значи, да јој кинетична енергија опада, међу тим расти потенцијална. У исти мах, кад кугла застане у највишем месту, и кинетична енергија престане а потенцијална је највећа. Сад пада кугла те расти и кинетична енергија а потенцијална опада. У часу, кад кугла лупи о земљу, има исту енергију кинетичну, као и у оном часу, кад је пошла горе, а то за то, што има у тим приликама једнаку брзину; сад је и потенцијална енергија иста као и пре.

Узмимо још и нашу земљу. Земља, окрећући се око сунца, имаде кинетичне енергије, и што је год даље земља од сунца, енергија је ова мања, јер земља спорије трчи; враћа ли се земља ближе к сунцу, брже трчи, кинетична је енергија тиме већа. За потенцијалну енергију важи обрнуто: земља даље од сунца, ова је енергија већа, земља ближе сунцу, она је мања.

После ових примера можемо рећи и закон, који се из њих лако извући даде: *Кад се сабере кинетична и потенцијална енергија, добије се увек иста сума.*

Овај је закон врло важан, јер из њега имамо ово:

Енергија се у свету не мења, не је свагда једнако.

Закон је у опште данас познат под именом принципа о одржању енергије а пре неколико година био је под именом закон о одржању снаге. Кад се пак тачно одредило, шта је снага, шта радња а шта енергија, дошло је овоме закону име данашње.

Ма да је закон овај тек у истој десетини овога века формулиран, ипак је доста о њему још у старо доба рачуна вођено. Тако је још Хераклит, на 500 година пре Христа, учио, да је ватра свему узрок и да све ствари теку. Ово би по данашњем схватању било, да нигде нема мира и да је енергије свуда. После њега су и други слично учили и говорили тако, да је потпуно сигурно, како су стари узимали, да у свету нема мира и да има енергије. Међу тим ове мисли остале су дуго и дуго само мисли, јер стари не знађаху природних ни физикалних закона, који би им прокрчили пута до хипотезе и теорије. Да је материја непромењива, доказивали су још стари грчки философи а закон о одржању енергије почео управо онда, кад се показало, да се не да начинити машина, која би

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.CNIB.RS

могла непрестано радити те и животну снагу извађати а да се не троши на њој друга радња или животна снага. Кад се пак много доцније и онет дознало, да се не може радња негде трошити па да се од ње на другој страни не добија ништа, да дакле радња никад не иде у лудо, био је већ корак ближе принципу овоме. Сад је дошао Јован Бернули са назором, да се животна снага не изгуби, ако она није кадра радњу какву извести: животна снага добија овде тек други облик. У том је Леонхард Ајлер рекао, да је животна снага неке тачке у простору увек иста, кад дође на исто место. Нова теорија о топлоти и испитивања у томе правцу све су више отварала врага овоме закону о одржању енергије и назору, да у свету баш ништа про-

(Свршиће се).

пасти не може. Др. Јулије Роберт Мајер (Mayer), лекар у Хајлброну у Виртембершкој, био је први, који је закон о одржању енергије развио потпуно и доказао, да он важи и за небеска и за земаљска тела, била та тела не органске или органске природе. То је учинио 1842. године. Од ове године можемо рећи, да стоји закон, како се енергија не да уништити, како енергија вазда остаје. Криво бисмо учинили, кад не бисмо рекли, да су заслуге стекли за овај принцип Грове, Џаул, оба Томзпа, Хелмхолц, Ренкин, Клаузије, Те, Андруе, Мекеуел. Џаул је више обрадио закон о томе, како прелази механична енергија у топлоту, а Томзи, Ренкин и Клаузије онет обрнуто, како топлота ствара механичну енергију и радњу.

Ст. Милованов.

УМЕТНОСТ.

СВЕТОСАВСКА БЕСЕДА БЕЧКЕ „ЗОРЕ“.

Ве се године „Зора“ у Бечу сестила српског Тургењева, Лазе К. Лазаревића, па је за спомен његова књижевнога рада приредила светосавску забаву.

Увод у њу био је пролог од Владимира М. Јовановића. Натпис, а уједно основна мисао је *Вечан живот*, којим живе сва славна људска дела,

„Па и оне златне приче
Што их живи Лаза створи,
Над гробом ће да га диче —
Спомен му се не умори.“

Изгледа, да је песник при састављању тог пролога имао на уму ресигнацију Лазину: „све избледи на овоме свету, и одушевљење и љубав и дужност и сажаљење и не можеш га више познати,“ па нас хоће чисто да разувери о томе.

Остале се тачке програма, као што је то обично у нас, нису ни мало типале Лазе Лазаревића, али ћемо их ми ипак са неколико речи пропратити, надајући се, да ће то читаоце „Стражилова“ занимати.

Бечко словенско певачко друштво, познато са своје прецизности у извађању песама, и ове је године, као и лане, било међу главнијим суделовачима на беседи. Певало је три кора: Голингерова „*Лабуд се куца*“, Товачовскога: „*Смесу народних песама*“ и Зајцову композицију „*Црногорац Црногорци*“. — Прво двоје већ је познато српској публици у Бечу. Али Зајцов „*Црногорац Црногорци*“ новина је за нас овде и ми смо га жељно ишчекивали. Но брзо смо се разочарали. Изузимајући оно мало, ал доста уметнички израђених места, као што је „освети ме, Црногорко“ — може се у главном рећи, да је Зајц прилично унакарадио Јакшићева Црногорца. Ђурине речи и Зајцова арија често су велике противности. Тако је на пр. на врхунцу песме („а на дому храни синке“ и т. д.) мелодика безначајна, трома и без оног заносног ефекта, који би баш овде био на свом месту. Па тек дурско финале са паглим фортисимом! Како би друкчије звонило постепено декрешчендирање са тужним акордом у молу, који изумире. Ту је Гвидо Хавласа, бадава, бољи мајстор. Он је можда и

једини од наших музичара, који је Буру појајбоље схватио.

Гђца Султана Цијукова певала је „Нестриљене“ и „Радознаоца“, обоје од Шуберта. Гђца Цијукова, као почетница, изабрала је себи сувише тежак задатак, није дакле ни чудо, што га није могла најбоље решити. Од певачице, која би хтела добро да изведе Шубертове ствари, обично се и пре свега изискује осим лепа гласа и технике још и скроз и скроз музикално разумевање па да може шапсовати као што ваља. Међу тим гђца истина има мек, заокругљен, пријатан, чист глас, али јој не достаје технике и финоће у репродукцији. Даље нема оне, рекли бисмо, сталожене мирноће, без које прави вештак не може ни постојати. Због тога и проструји местимце нека первозност кроз госпођичину песму, те је извађање неједнако и немирно. То много смета нежној лирици Шубертовој. Осим тога је госпођица, као што је то карактеристика сваког почетника, отпевала и главне и споредне пасаже истом ревношћу — отуда она непрегледност у јединству композиције. Но ми се надамо, да ће се гђца Цијукова — даровита и озбиљна ученица бечког конзерваторијума — моћи све боље уживети у задатке класичког калибра и да је временом чека лепа будућност на музичком пољу.

Највећи успех на „Зориној“ беседи

У Бечу.

имао је без сумње г. *Гизас*, прави виртуоз на флаути, а одмах после њега гђца *Ноемија Јиречекова Самоковска*. Гђца Јиречекова просвирала нам је тешке композиције Листа, Шопена и Московског са необичном лахкоћом. Још 1889. г. — као девојче од четрнаест година — гђца је својим бриљантним продукцијама задивила бечку публику. Стручњаци су јој тада узносили издржљивост и вештину у свирци. Па и сувремена критика изражава се о њој врло повољно: хвали јој изванредну техничку рутину, али јој пребацује, што без осећаја репродукује. Да богме да би сад требало доказати, да ли је задатак вештине, па наравно и музике, стварање *само* лепог, као што то хоће филозоф Хербарт, музички теоретичар Ханелик и др. (т. зв. формалистичка школа) или би ваљало, по жељи т. зв. естетичара, осећаја, да стварајући лепо и осећаје побуђује.

Као што се види, програм је био одабран, а суделовачи скоро све музичари „од запата.“ Први део забаве је с тога и изведен у уметничком стилу. Други део, играчка, местимце исплетена нашим колом, пријатно је позабавила „Зорине“ госте, и ми се морамо најлепше захвалити заузимљивости г. *Косте Алексића*, медицинара, који се као председник приређивачког одбора много трудио око разних припрема за „Зорину“ беседу.

Јован Јовановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛ. М. ЈОВАНОВИЋ.

Име *Вл. М. Јовановића* са најбоље је стране познато за цело сваком, ко ијоле разабера за новију лепу књижевност српску. С именом се тим суерећемо мал те не на сваком кораку, јер је *Вл. М. Јовановић* међу најдаровитијим млађим нашим песницима свакако највреднији, најнеуморнији. Хоћемо ли по белетристичних листових, хоћемо ли по бољих календарих, хоћемо ли најносле по разним свечаностима, где ваља смишљеним прологом истаћи сврху

скупу и састанку, свугде ћемо се ту ерести е *Вл. М. Јовановићем*, свугде ћемо га ту затећи вољна, орна и мила, какав веле пријатељи му и познаници да је и у животу. Па тако се и на радио доста за свога још млада века, тако је и омилио свима, којима чиста, скроз и скроз песничка душа у неизвештачености, простоти и искрености својој већ сама собом годи те не доепевају, да у тобожњем, дакле лажном стиђу, у некој, што Француз вели, придерији, — да не рекнем:

лицемерству — траже силом закачаљке, не би ли и тако емицентно хуман песнички карактер, као што је Вл. М. Јовановић, жигосали као дилетанта, јер би само дилетанат, а никако прави богодани песник, могао и сам од себе смео појезију понизити онако, како би то неки да подметну Вл. М. Јовановићу. Но сва је срећа те то честитога Вл. М. Јовановића баш ни најмање не буну. Узда се — а право и има — у непристрастан суд света, — ма и не били то савременици — који ће скинути с очију црне наочаре, што их натаче лицемерство, те ведро и отворено погледати Музи Вл. М. Јовановића у очи и познати у њој јесте чедно и смерно, али уједно и искрено и истинито чедо српско, које је без зазора готово на замерку онде, где јој је места. Ко ведро и отворено погледа у очи том чеду на му прозре у душу, видеће за цело, да тој души није баш тако ни од по муке замерати и карати и цићати, него је то за цело стаје скупо, јер је најпре сву до дна потресе оно, што јој после на уста изиђе као прекор и замерка.

По ја сам се и нехотице овде закукао да браним и спасавам Вл. М. Јовановића од мудријаша, који су вољни каменом се на њ бацити. А није ми то била намера. Хтео сам само да прикажем читаоцима „Стражилова“ лик тога песника, који их је и пре, кроз пуне четир године, забављао и учио и који је и сад од свег срца приправан јављати им се од времена на време, као што је сво већ у првом броју ове године учинио. А што да га браним? Наћи ће се за цело и њему после по друге хиљаде година какав Лесинг, као што се нашао и добре Хорацију, на штат Лесинг узима право, да и овде „ungerecht wird die Nachwelt nie sein“ и „Tugenden wird die Nachwelt nicht ewig verkennen.“ *

О животу Вл. М. Јовановића могу овде само онолико приповедити, колико сам чуо од његова једног друга из детињства и земљака му. Да ли је то поуздано, не могу јемчити, јер и тај друг му прича по сећању а такав особенак, као што је наш Вл. М. Јовановић — ја га до душе лично не знам али судим да је такав — не ће *cunctum vitae* дати од себе на ни у најеухонаријем изводу. Знам сигурно, да би ми у том труд остао без успеха. По причању тога његова друга морао се Вл. М. Јовановић родити 1858. или 1859. године и то у Шапцу од занатлијских ро-

дитеља. Отац му је рано умрло те се мати морала таворити, док га је школовала на основним школама и на нижој гимназији у Шапцу. Вл. М. Јовановић се још као шипарац потрудио, да милој својој мајци захвали на великој њеној љубави. Учећи се на вишој гимназији у Београду и на вишој школи онде трудом је својим и радом издржавао и матер и себе. Кад је године 1882. свршио течајеве на философском факултету, отишао је у Ваљево за предавача и био онде до године 1885., када га преместине у Шабац, где и данас на гимназији предаје српски језик и књижевност.

На књижевном се пољу — бар колико сам ја могао да уђем у траг — Вл. М. Јовановић почео јављати као хумориста. Нашао сам у „Стармалом“ за годину 1878. неколико његових стварчица, којима сам се од срца морао насмејати, тако су свеже и пуне досетака. Исто такових сам стварчица његових нашао и у „Стармалом“ за годину 1879. Озбиљне врете ми је прво познат превод Гарајеве баладе под натписом „Последњи метак“, који је изашао у „Јавору“ године 1879. Чудо ми је, да га је баш Мађар Гарајија намамнио, кад Вл. М. Јовановић не зна мађарски, него је за цело и ову баладу, као још једну истога песника и две песмице Петефијеве у својим „Лепим туђинкама“ препевао „по српском преводу у прози.“ Састајемо се за тим с Вл. М. Јовановићем: у „Јавору“ 1883. 1889. 1890. и 1891. било под правим именом било под псевдонимом „Аластор“, у „Босанској Вили“ за свих шест година, од како излази, кад чешће кад ређе; у „Стражилову“ старом за све четир године; у „Српским плустрованим новинама“ за годину 1882.; исте године и у Београдској „Србадији“; у „Отаџбини“ у многим јој књигама; у Летопису Матице Српске (у књизи 165. „Амазонке“, 27. красних песмица); у Живаљевићеву „Колу“ за 1890. и 1891. А има и ван тога његових песама на све стране.

Од изворних песама Вл. М. Јовановића прикупљене су до сад у збирку песме његове за децу а издало их је уредништво „Мале Србадије“ преклане у Београду под натписом „Из детињства;“ за тим циклус његових песама „Из престоничког живота“, које су најпре изашле у Живаљевићеву „Колу“, ако се добро сећам, да су баш те исте песме. Књижицу ту имао сам лане у рукама, хвала пријатељској пакљивости честитога песника, који ми ју је послао, кад је изашла, али је сад немам, нехвала не пријатељ-

* в. Lessing, Rettungen des Horaz.

ској непажљивости млада мог неког пријатеља, коме сам је још лане дао на читање. А у књижарима се овде, ма да их има три, не може добити та књижица — коме ту да кажем хвалу или не хвалу?

Лене своје преневе — једну трећину донде поразбацих по листовима а две трећине нових — покушио је Вл. М. Јовановић године 1889. у збирку, коју је под насловом „Лене туђинке“ приказао Гркињама, Влахињама и Маџарицама а уз особиту красну пропратницу под насловом „На растанку с песмама“. У збирци су тој највећма заступљени Немци (Грифијус, Клајет, Гелерт, Лесинг, Биргер, Блаумајер, Шилер, Хелдерлин, Кастели, Хофман фон Фалерслебен, Хајне, Сајдл, Халм, Анастасијус Грин, Фрајлиграт, Грајф, Оскар фон Ретвиц и многи други); за њима има највише Француза (Лафонтен, Беранже, Скриб, Ламартин, Виктор Иго, Алфред де Мисе, Франсоа Копе и још неки); па Руси (Пушкин, Хомјаков, Кољцов, Лермонтов, Некрасов и други); за ови-

ма Енглези (Бернс, Мур, Шелеј, Североамериканци Лонгфелов и још тројица); па онда Румуни и Новогрци и најпосле два Маџара: Гарајија и Петефија.

О Вл. М. Јовановићу као песнику написао је Милан Савић кратку, али промишљену и језгровиту студију, која је изашла у старом „Стражилову“ године 1888. у 31. броју. Милан Савић је по мом мишљењу добро схватио појезију Вл. М. Јовановића ма да ју је оценио само по оним песмама, које су у „Стражилову“ изашле, и ја мирне душе смем потписати све, што је онде о тој појезији речено и смем ту расправу препоручити свакоме. Од оно се доба песнички рад Вл. М. Јовановића развија у старом правцу, који је донде већ био обележен, те не верујем да би Милан Савић имао прилике *изменити* што у оној расправи; највише ако би је *разграничао*. Што рекох пре три недеље за Сима Матавуља, понављам и за Вл. М. Јовановића: нека само даље ради, а за опширну, свестрану оцену његова рада — има још каде.

Јован Грчић.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Књиге „Матице Хрватске“. *Евгениј Кузмић*. Обителјска тајна, комедија у три чина; свезак 137—138. заб. књиж. „Мат. Хрв.“ Комикум је у овој комедији врло слаб; прије би био ово основ за позоришну игру из друштвеног живота, али за то нема опет довољно озбиљности. И драматски склоп и цртање карактера у многојем странама су недостатачни. Дијалог је често празан и без драматскога живота. Може бити, да се позориште може човјека разрејати (у Загребу се приказује). — Морам се опет осврнути на језик, јер ријетка је хрватска књига, за коју не би могао запети човјек здрава језичког осјећаја. Ту дакле г. Кузмић дијели покуду са свијема књижевницима, који се држе загребачке школе. Кад су се већ једном хрватски књижевници одлучили, да пишу штокавеки (да их не вријеђам ако речем ерски) онда зашто стадоше на по пута? Што не забаци једном старе обљак и дубровачке архаизме, којих у штокавштину нема, што се не чувају кајкавских провинцијализама и нијемштина, које руже наш лијепи језик? Па онда тај неприродни, трими правопис! Ако неки кратковиди, ентничареки политичари хрватски у том гледе спас хрватства, зар су и књижевници хрватски тако уских груди? Баците једном то зарђано оружје у трње па се датите Вука и Даничића и народних пјесама, које толико својатате. Набрао сам красну киту загребачкога цвијећа, читајући ово дјело, из којег се лијепо види, да хрв. књижевници „мајстерују“ језик не знам по какијем правилима. Зар то није мудријашење, кад се каже зграђам се (75) мј. грозим се, погле-

dava (88) мј. погледа, progutnula (44) прогутала, nezaboravnoga viteza (42) незаборављенога (а ово значи: који не заборавља), utješljiv (46) tröstlich, zavidan (55) завидљив, sažalno (57) mitleidig. značajno zakašljuea (60) накашље се, znalčan (65) nengierig, nešto zlatna iskri se (77) нешто златно свијетли се, iz tvoga smieška (77) осмијеха, zaplakan (77) уплакан расплакан, ponamjestiti (99) понамјестити, nudjati (102) нудити, sva se uzjeca la od plača (105), samozataja (110) Selbstverleugnung, prohtjelo joj se grofovskog grba (113) прохтио јој се грофовски грб, oprost (118) опроштење, ја privoljujem (122) пристајем, drhtavo (124) дршћући, naručaj (124) наручје, vi želite? (128) Sie wünschen? мј. шта желите? odbilo 6 sati (53) избило, meni je vruće (54) mir ist warm, grozno me u glavu siepa (81.) бринем се, зар не, да вас љуби (86), зар не, да су красне моје руže (47), зар вас не љуби, зар нијесу красне м. р. ubojito (51, 98, 116) као да значи: бојажљиво, а сваки би прије помислио: храбар, који жели боја. Па какве су ријечи: osupauto (11) namro je (15) što kvičis (28) zirnuti (41), hinjenje (42) Gradina opaziv Zozku gane se (46) drobiš (63) pobiće se, jer da se jedan mora ngnuti (71) do vidova (82) до виђења, osovi se ponosno (90), spročitavam (97.) potrepta po ramenu (102). Pisat ćete, rasturit ću треба или: pisati ćete, rasturiti ćete или: pisaćete rasturjećete.

T. O.

Dimitrija Demeter, Teuta, tragedija u pet čina. Grobničko poiје, pjesan, uvodom propratili Vlad. Mažuranić i Fr. Marković. Sa slikom pjesnika. — Овом књигом пружида је Мат. Хрв. својим члановима два најбоља рада Демете-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рова и osvjekila je spomen jednoga od boljih naših dramatika a bez sumnje najboljega dramatekoga pjesnika ilirskoga doba (do 1850. god.) Dimitrije Demeter je po svojem podrijetlu Grk pravoslavne vjere. Djed mu se Grigoriје, трговац, од турскога насиља бјеше склонио 1770 год. у Угареку. Унук Димитрије роди се 1811. год. у Загребу, изучи ту гимназију, 1827. год. оде у Градац на филозофију, по већ последије двије год. пријеђе на лијечничке науке у Беч, које доврши 1836. у Падови, добивши докторску диплому. Вратив се у Загреб придружи се „илирском покрету“, који намјераваше, да преобрази Хрвате и у просвјети и у политици. Пјесничке првијенце своје писаше Д. на грчком језику и иетом када се врати се наука, понесе га струја илirsка и омиље му „илирски (срп.-хрв.) језик. Највише га привлачаше драма, а будући да у тој пјесничкој врсти оскуђеваше илirsка књижевност (као и у другом што „Илири“ чиняху) лати се Д. дубровачких пјесника те преради Глеђевићеву „Зориславу“ под именом „Љубав и дужност“ и Шишка Гудудлића „Сунчаницу“ под именом „Крвна освета“ и обје изда 1838. год. као прву свеску „Dramatičkih rokušnja“. 1844. г. изда у Бечу 2. св. „Dram. rokušnja“, у којој је његово најбоље дјело, трагедија „Теута“. Двије год. прије тога покренуше знаменити људи илirsкога покрета: Драгутин Раковац, Јудевит Вукотиновић и Станко Враз часопис „Коло“; у 1. свесци „Коло“ изаше епска пјесма Деметрова „Гробничко поље“, поред „Теуте“ најбољи умотвор његов. К овимјем пословима треба додати још лирске (и пригодне) пјесме и позоришне критике по „Danici“, њеколико либрета за оперу, њеколико новела. Но највеће заслуге стекао си је Деметер за хрватске позориште. Нарочито његовим заузимањем 1840. год. пробуди се у вишим круговима воља за позориштем на нар. језику (дотле се наслађиваху Хрвати само њемачким). Позову се из Н. Сада српски глумци и од њих прво чуше одушевљени „Илири“ е позоришне матерњи језик. 1861. год. прима хрватско позориште држава у своје руке. До тога доба оно је таворило од народних прилога и живот му је тијесно скопчан са животом Деметровим. Он је одушевљавао клонуле родољубе и глумце, да не напусте позориште, он је на њеколико десетина комада превео са страних језика, он је био драматург и критичар, једном ријечију он бјеше душа хрватске драматске и глумачке вјештине. Пред крај живота својега бјеше од капље тешко ободио, по чим би се мало опоравио, грчевитом журбом је преводио за позориште тако, да је скоро с пером у руци умро 1872. год. — Ово красно, у сваком погледу zgodно издање Mat. Хрв. два најбоља дјела Деметрова су лијеп знак поштовања према човјеку, којему хрватска просвјета треба на многом дару да захвали. „Teuta“ (стр. 1—149.) нам износи догађај из повјеснице старих Илира (по схватању Деметера и осталих „Илира“ прадједова Срба и Хрвата). Језгра драми је сукоб међу љубављу и дужношћу. „Гробничком пољу“ (стр. 153—158.) је приједмет борба Хрвата с Монголима на Гробничком пољу, гдје Хрвати славно надбише Монголе (1241. год.) и спасоше живот Вели IV. угарском краљу. Оба умотвора оцијенио је познатим танким укусом и разумијевањем Фр. Марковић (стр. LIV—LXXXV.) те читаоца упућујем тој лијепој оцијени. Испред тога је (стр. III—LIII.) написао опширан прикладан животопис Деметеру сестрић му Влад. Мажурашић (син славнога Ивана Мажурашића, којему бјеше жена

Александра сестра Деметерова). Нека је ова књига топло препоручена српским читаоцима.*) — Још и ово нека има мјеста овдје. Проглашене српскога устава 1839. год. поздравно је Деметер пјесмом „Utjeha Pirii“, у којој и ово вели:

Pirio, Bog je s Tobom, stresi pepeo s svoje glave,
Ne plač više sad nad grobom nokadašnje tvoje slave!
Što ti ote nbrojeni broj dušmana, sve to će Ti
Srb i Hrvat sjedinjeni, vjeruj, natrag još donieti!

T. O.

Од „Svietske poviesti“, коју издаје „Матица Хрватска“, и од које су изашле до сад: Poviest grčka, како ју је по Дирију попунио Петар Томић, па Poviest rimska do careva од П. Томића и Poviest rimskih careva од професора Рабара, угледала је овом приликом света пета свеска. У тој свесци је „Poviest srednjega vieka“, коју је по најновијим писанима израдио *Франсо Вала*, и то је сад изашао само први део: „Од сеобе народа до Карловића у Франачкој.“ Овај први део повеснице средњег века раздјелен је на три књиге, које скупа износе девет поглавља. У првој књизи говори се о „Провали“ германској“ (од г. 395. до 687.) У другој књизи о „Аранима и њиховој провали на у римско царство“ (од г. 622. до 1058.); у трећој пак о Словенима (од 560. године пре до IX. века после Христа.) Кад буде довршена цела историја средњег века, вратићемо се на ово дело.

C. C.

Vienac zabavi i pouci, год XXIV., уредник Ј. Пасарић. „Vienac“ је умно дослије вјешто да прибере у своје коло радове најбољих књижевника хрватских те је својом разноврсном и једром садржином заслужио онај лијепи глас, који се о њему проноси у нашој књижевности. Pouka као да му је јака страна него zabava, у њој опет много претеже приповијетка. Пјесме њекако не иду Хрватима од руке, тешке су а много им уди и несварљив језик. Ипак је Vienac толико омилио хрватском опшњинству, да може доносити у сваком броју и слике. Признајући лијепе стране Vienacu морамо му замјерити, што је у пошљедње вријеме, (зар служећи народу) забацио часно достојанство *књижевнога* листа. Несносни шовинизам, бољетига малих и бољажљивих народа, као каква зараза обузима Хрватство па је допузио и на узвишено мјесто, на којем бјеше дослије Vienac, који придену од скора на груди уз двије часне медаље „zabavi i pouci“ и трећу са црвеном петљом „politici“ те тако поста од борца за идејалност и љепоту слугом поштитици. У својој немоћној ериби на Србе одијелио је „hrvatsku“ књижевност од „srbske“ (као да то стоји до његове воље!), силом доказује Дубровчанима, да нијесу Срби, (јер да богме Дубровчани не знају што су). У својем 2. бр. од о. г. поздравља „krasne uspjehe u južnoj Dalmaciji“, „dične“ и „objektivne“ (!) „Crvene Hrvatske“. Vienac, књижеван лист, борац за лијепо и узвишено, не стиди се „подупирати“ рад листа, који је предузео себи, да извртањем историје и сплеткарењем завади браћу међу собом. Но Vienac поље још даље (управо дубље). Он пусти гују, која трује наш народ, и на своја њедра. Уредништво, јамачно мислећи, да су читаоци Vienaca Хотентоти, донесе у 2. 3. и 4. броју чланак „Tko su bili starosjedioci Voke Kotorske“ из пера њекога момчета, које нам дивно доказа (жив био мајци својој!) да старосједиоци нијесу били нико

*) О Деметр. драмама в. чл. Фр. Марковића Rad, 80. стр. 73—99.

други него (ама разумије се!) — Хрвати. Њему су у том учитељи Продан, Павлиновић и Клајић. Та имена већ буре доздање. Признајући да у Боци „двје трећине народа српски осјећа“ наставља: „Poradi umišljene, a nemoguće bratske sloge, mi smo imali stotinu(!) obzira prema braći a braća prema nama ni sigloga“. Криви су „župnici, učitelji, a nada sve matere“ што се није истицало хрватство, као што су „hrisćani“ истицали српство након оне Вукове „Срби сви и свуда“. „Cielomu je svietu poznato, da je svojatanje jedna od glavnih mana srbskoga plemena; to mu je u krvi. Srbin hoće da svojata jezik, običaj, pjesme, vjeru. On ne obire sredstava, ne traži dokaza. Uljudno ga pozdravi dva tri puta, budi mu gdjekad uslužan iz gradjanske snošljivosti u međusobnom razgovoru, ne odbij mu koju neumjestnu i tebi nepoćudnu (боље да учи српски!) tvrdnju, sjutra će te proglasiti Srbinom. Ako to odbiješ, proglasit će te renegatom“ (бр. 3. стр. 39.) У сребро ти се оковала, Виенце, овака красна и баш братска карактеристика! Ту даље у напријед каже (као што и јест), да „се slabo razumije u filološke talčine“ па опет зато „zakмури, да пројури кроз те жице несретнице“. Сад је добар Миклошић. Хрвати су чакавци, али је чакавщина још у XVII. в. цвјетала у Котору. Да ова карактеристика чакавштине не вриједи ништа, види Решетара и Јагића Arch. XIII. (стр. 100—109., 390.). Да је Богвишево мишљење о чакавщини и Србима и Хрватима изврнуто, види његове „Народне пјесме“ I. Биоград, 1878. стр. 75—77. И оно мишљење Миклошићево, да су перашке бугарштине само хрватске, сад је добро овом лукавом Хрвату, само да докаже, да је Бока хрватска. А пјесме у десетерцу? Па разумије се, да су и ове хрватске. После се доказује, да су сви Приморци, који дижу првога маја „мајско дрво“, прави „zgoļjni“ Хрвати, а „није istina, da je krstovo ime običaj jedino srbsko-pravoslavno“. Ето и Бугари славе и Ариаути! И кад се већ озноји доказујући овако јаким разлозима, да је Бока хрватска, завршује класичном ријечју Ф. Рачкога: „Danas odlučuje u ovom pitanju највећма осјећај народа“. О мудри Хрвате, што се не сјети одмах ове златне ријечи Рачкога па је твоја тема одмах ријешена! Ово износимо као илустрацију „братске sloge“. А Виенци нека је част на овакој служби књижевној. Т. О.

Побратимство. Гласник великошколске омладине. Властник и издавалац „Побратимство“, удружење ђака велике школе у Београду. Уредник Мијалко В. Ђурић, професор велике школе. Година прва. Свеака I. — Само се добродошлицом може поздравити овакав потхват, као што је ово „Побратимство“. Кроз целу ову прву свеску веје свеж неки поветарац па чисто годи она одушевљена, чисто грозничава ревност, којом се омладина латила похвале вредна рада. Мало да богме у владићком жару и несталоженој бујности дође и до претерано емфатичних, хајде да и ја кажем: поклич, какав је одмах на другом месту поклич Велибора, који ме је иначе живим и пластичним приказивањем у слици под натписом „Стари борац“ ни више ни мање него баш до суза гануо. Потхвату на челу

стоји редакцијони одбор једанаесторице њих старијих великошколска а овом опет саветом стоји на руци професор Мијалко В. Ђурић, који се примио и уређивања „Побратимства“ и који нас уверава, да је „убуђен“ (ово ваљда треба да је убуђен, но није поправљено међу поправкама, као и многе друге још грешке у овој свесци, које се „услед хитње потрагае“ а које баш нису све „махом у словима“, као примера ради она на страни 95. у 12. реду од доле, која и сувише сакати смисао а није исправљена међу поправкама) — уверава нас, велим, да ће рад великошколске омладине бити и од сад „ван свакодневне политичке борбе“. „Поклич“ Велиборов одмах иза тога уверења професорова не јемчи нам до душе за то, али ће се ваљда лагано хтети увидети, да експекторације и против непријатеља, кад су у овакову облику, не служе на част озбиљну и солидну листу. Или се песници збиља морају вечито лутити тако, да сем осталог и естетику морају по образу лупати? Ја бих бар рекао, да човек може за лепу и узвишену идеју одушевљавати и у њену славу „поклицају“ и без грдње. Ето одмах Велибору, за кога баш овај час из 16. број „Нар. Днев.“ дознадох да је правник Т. Љ. Поповић, потврде за то у истој свесци „Побрат.“ у „сувременом покличу балканским народима“ нашега Вл. М. Јовановића са кренким оним рефреном. Ни ту није ништа мање, ништа слабије речено, него у Велибореву покличу, па ипак колика разлика! Нећу да се упуштам у питање, да ли је оправдано, да омладина на неколи још излази на јавност са расправама и „политичко-философским студијама“ à la „Парламентаризам у Инглеској — апсолутизам у Француској“ — толико тек могу рећи, да ми се у оваку алманаху не свиде такве расправе па Бога ми ни Хекслијеви „Антропидни мајмуни“ па ма им превод и био примљен и прочитан у дружини „Панчић“. Од осталог материјала споменућу још мало прејадоморну песму Драгутина Ј. Илића под натписом „После погребца“ па књижевне оцене: Чед. А. Костића на „Јесење липице“ Саве Мијалковића; Ј. Јанушевића на Бајаловићеве „Лекције из експерименталне физике“; и Лабуда Гојнића на Пајевићеву књигу „Из Црне горе и Херцеговине.“ Под натписом „Неколико повина на београдској позорници“ оцењује Чед. А. Костић „Еву“ Рихарда Фоса, која је ове зиме и овде код нас приказана у преводу Славка Св. Милетића. Чед. А. Костић ће наставити те своје оцене. У „Библијографији српско хрватске књижевности“ (има нешто мало и стране библијографије) приказује Арса Ж. Илић нове књиге и листове па се и о мом „Стражилову“ изјавља врло ласкаво. Хвала му! Има још „Нешто о животу и раду Марина Геталдића, дубровачког патриција, српског математичара“. То је извод из говора, који је држао stud. phil. Јаћим Стефановић у дружини „Панчић“. Да споменем још „Један поглед на стару Србију и Македонију“ од А. Н. Поповића и програм редакцијоног одбора, који је иказан под натписом „Нашу задаћа“ па сам изнео сав садржај прве свеске „Побратимства“, којем искрено кличем: сретно!

Г.

САДРЖАЈ: Песништво: Стари двори. Ти, Боже, не спаваш! Вјерина љубав. — Поука: У Латинима. Енергија. — Књижевност: Вл. М. Јовановић. — Коччежић: Књижевни прикази.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. а. по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредишћу претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.